

בס"ד יום ב' לפר' ויחי תשס"ד לפ"ק
לכבוד ידידי ר' מנדל זינגר שליט"א

אודות התכלת החדשה כבר הייתי שם במקום שעושים התכלת ולדעתי כל מש"כ בזה אין שום הוכחה שזהו תכלת, אדרבה יש ב' ראיות גדולות שאינה תכלת. א', דבגמרא ורמב"ם מבואר שיש בדיקה להבחין בין תכלת לקלא אילן, ומה שעושים תכלת החדשה הוא ממש קלא אילן אלא שעושים את זה ממין "מורקס" ומשנים הריר עד שיהא דומה ממש לקלא אילן ואין שום חילוק ביניהם באופן כימי וע"כ א"א להיות שום בדיקה להבחין ביניהם, וכל מה שדחו ראייה ברורה זו אין בו לא טעם ולא ריח.

ב', מה שעושים היום שאחר שבירת קצת מן הקליפה הם חותכין קצת מן החי וטוענים שכן מצאו הרבה כזה בחפירות מימים קדמונים, הנה בגמרא מפורש שמלבד איסור צידה ליכא שום איסור בפציעת חלזון ובנטילת הצבע, ובאופן שהם עושים הלא הוא גזיזת דבר מן החי שלכל הדיעות הוי מלאכה מן התורה בשבת כמו הסרת ערלה מן החי, וחייב או משום נטילת נשמה, או משום גזוז לפי"ד הש"מ בכתובות, וא"כ מפורש שמה שהם עושים אין זה באופן שעושים תכלת.

גם מפר' בגמ' שאופן פציעתו הוא באופן נטילת נשמה, אלא שאינו מכיין לנטילת נשמה והוי מקלקל או פס"ר דלנ"ל לגבי נטילת נשמה, והצבע שעושים הלא גם לדבריהם הלא הוא טוב ומועיל גם שעה או שעתים אחר המיתה, וא"כ גם מזה מוכח שאין תכלת שלהם תכלת של הגמ'.

גם יש להעיר מדברי תשובת ר"א בן הרמב"ם בברכת אברהם ליישב דעת אביו דחובל וחולב חייבים משום תולדות דדש, אף שאין דישה אלא בגדו"ק ומה"ט ליכא חיוב דישה בחלזון כמפורש בגמרא. וביאר דדישה ממש בעינן גדו"ק אבל תולדות דישה אי"צ גדו"ק. וכפי הנראה נטילת הריר מן החלזון אינו דישה ממש, ולכל היותר הוי תולדות דישה אשר אי"צ בהן תנאי גדו"ק לדעת הרמב"ם.

והנה יש מחלוקת הראשונים כמה חוטין בעינן לתכלת, א' משמונה או ב' משמונה [דהיינו א' מד' חוטין שבציצית], או ד' חוטין מח' [דהיינו ב' חוטין שלמים תכלת וב' חוטין לבן]. והנה לדעת הרמב"ם דבעינן פתיל א', ע"י אור שמח ריש הלכות ציצית שכתב בדעת הרמב"ם דחוט א' חציו תכלת וחציו לבן דלצובעו כולו תכלת א"א דפתיל א' ולא שנים. ונ' כוונתו דלהרמב"ם דפתיל הכוונה א' א"כ הוי כל תוסיף כשצובע ב' חוטין [מן הח' חוטין דהיינו חוט שלם], וא"כ אם התכלת כשרה ועושים יותר מחוט א' לדעת הרמב"ם אסור והוי כל תוסיף, אבל בזה שכתבנו שהתכלת פסולה הרווחנו שלא עברו על כל תוסיף לדעת הרמב"ם.

גם ראיתי שאחד מן המחזיקים בתכלת החדשה דחה דברי הגר"ח ז"ל שאמר דמצד סד"א לחומרא ליכא חיוב לעשות מעשה שהוא ספק מצוה. והיה סבור שסברת הגר"ח שבכל ספק מצוה ליכא חיוב סד"א לחומרא, ודחה דבריו מדברי הר"ן דגם בכהש"מ מחויב ליטל לולב ואתרוג אף דלא הוי אלא ספק מצוה. ולא הבין כלל סברת הגר"ח ואינו ענין כלל לדברי הר"ן. והי' לו לזכור הגמ' גברא רבה אמר מלתא אין

מזניחין אותו. סברת הגר"ח הוא במצוה שמחויב בתורת ודאי, ויש לפניו אופן לקיימו מספק, ואחר שיקיים מספק עדיין נשאר מחויב בדבר מדין סד"א לחומרא, א"כ ליכא חיוב מה"ת לעשות דבר שאף אחר עשייתו נשאר החיוב לעשות מוטל עליו. ואינו דומה כלל לדברי הר"ן דבכהש"מ יש חיוב מספק וע"י עשייתו הוא פוטר עצמו מן החיוב ולא נשאר שום חיוב עליו.

ובעיקר סברת הגר"ח נראה דתלוי בפלוגתא דרמב"ם ורשב"א אי סד"א מה"ת לחומרא או מדרכבן לחומרא, דלדעת הרשב"א דמה"ת לחומרא א"כ אם יטיל ספק תכלת בבגדו עדיין נשאר חיוב מצוה עליו מד"ת מדין סד"א לחומרא, וכיון דלא יפטר מחיוב על הטלת ספק תכלת ליכא חיוב עליו להטיל בבגדו ספק תכלת. אולם לדעת הרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא, א"כ י"ל ע"י הטלת ספק תכלת נפטר מחיובו מה"ת ושפיר י"ל דחייב מה"ת להטיל ספק תכלת בבגדו לפטור חיוב תכלת שעליו. וידוע תשובת הר"ן לענין להתיר נדר בביהש"מ של יום חלות הנדר דתלוי בפלוגתא הנ"ל דלדעת הרשב"א דסד"א מה"ת לחומרא כבר חל הנדר ויכול להתירו מה"ת, משא"כ לדעת הרמב"ם דמה"ת סד"א לקולא, א"כ בביהש"מ עדיין מותר מה"ת וא"כ לא חל עדיין הנדר וא"א לו להתירו עדיין. אולם למש"כ החו"ד בסימן ק"י דהרמב"ם לא ס"ל דסד"א מה"ת לקולא רק בספק איסור, דמה"ת דוקא ודאי אסור, אבל לענין קיום מצות מחויב לקיים באופן ודאי וספק קיום מצוה גם לרמב"ם אינו פוטר חיובו. וא"כ אף לדעת הרמב"ם אם יטיל ספק תכלת עדיין נשאר בחיובו מה"ת, וא"ש סברת הגר"ח דליכא חיוב לעשות דבר שאף אחר עשייתו נשאר החיוב עליו, ואף שיש ראיות מכמה פוסקים דלא ס"ל כסברת הגר"ח, וגם האדמו"ר מראדזין ז"ל כבר דן על סברא זו, מ"מ עיקר הסברא סברא ישרה וא"א לדחותו בקל.

ומה שטוענים שמצאו מיני המורקס בחפירות, יתכן מאד שהיה צבע ארגמן אשר עד לפני כ"ד שנה לא ידעו שיש אופן לשנות הצבע ולעשותו קלא אילן ממש, א"כ י"ל גם בימים קדמונים לא ידעו מזה אלא שעשו מזה צבע אחר. ובפרט שכבר כתבתי שלפי הראיות שהביאו גם בימים קדמונים היו עושים באופן שהם עושים, וא"כ הוי מלאכה דאורייתא כמו הסרת ערלה מן החי. ועיין בן איש חי בספרו בן יהודע על ב"מ דף ס"א שכתב ע"פ קבלה מדברי האר"י ז"ל דגוון קלא אילן יש לסט"א אחיזה נורק בתכלת כשרה אין לו אחיזה, וע"ש שהאר"י בזה, א"כ לדעתי שזהו קלא אילן יש קפידא על פי קבלה בדוקא שלא להשתמש בגוון זו שיש בו אחיזה לסט"א. מלבד הטעם ע"פ הלכה שאינו בגוון דכנף, דאם אינו תכלת בענין לכתחילה שיהיו הציצית כגוון הכנף ואין עושים רק ציצית לבנים וכמ"ש הרמ"א סימן ט' ס"ה אף בשאר גוונים של בגד ומה"ט מדקדקים לעשות טלית רק גוון לבן כיון דאין עושין ציצית רק לבנים.

והנה בעיקר מה שדוחקים המדעים בזה מפני שלא ידוע שום מין אחר וע"כ צריך להיות המורקס, אבל אין זה כלום לכל יודע דבר דתמיד מוצאים דברים שלא ידעו מתחילה, ובפרט חלזון שכבר אמרו עליו שאינו בנמצא עכשיו.

סוף דבר לדעתי יש קפידא בדוקא שלא להשתמש במין תכלת החדשה הבאה מן ה"מורקס".

ידידו,

שלמה אליהו מילר